

TONI MORRISON'IN *BELOVED* VE CHRISTA WOLF'UN *MEDEA. STIMMEN* ADLI ESERLERİNDE ANNE ARKETİPİ THE MOTHER ARCHETYPE IN TONI MORRISON'S *BELOVED* AND CHRISTA WOLF'S *MEDEA. STIMMEN*

Arzu YETİM

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Araştırma Görevlisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir, Türkiye.

ORCID: 0000-0001-7596-4101

E-mail: ayetim@ogu.edu.tr

Medine SİVRİ

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Fakültesi, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, Eskişehir, Türkiye.

ORCID:0000-0001-7596-4101

E-mail: medinesivri@gmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 21.07.2020

Kabul Tarihi/Accepted: 02.10.2020

Kaynak Gösterim / Citation:

Yetim, Arzu; Sivri, Medine (2020).

“Toni Morrison’ın *Beloved* ve Christa Wolf’un *Medea. Stimmen* Adlı Eserlerinde Anne Arketipi”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. 12/24, 33-58.

<http://dx.doi.org/10.26517/ytea.449>

Bu çalışma, Prof.Dr. Medine Sivri’nin danışmanlığında yürütülen ve 14.06.2019 tarihinde savunulan “Modern Dünya Edebiyatında Medea Mitinin Görünümlerine Arketipsel Bir Yaklaşım” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Öz

Medea, çağlar boyunca edebiyatta ve sanatta konu edilmiş, her dönemde çekiciliğini yitirmemiş bir arketip olarak yer almaktadır. Toni Morrison’ın *Beloved* (Sevilen) ve Christa Wolf’un *Medea. Stimmen* (Medea. Sesler) adlı eserleri Yunan mitolojisinde yer alan Medea mitini yeniden üretmekte ve dönüştürmektedir. *Beloved* ve *Medea. Stimmen*’in, anaerkil ve Dionizyak birer roman olarak başkahramanları Sethe ve Medea ile ataerkil, sömürgeci Batılı topluma karşı çıkan, değerleriyle mücadele eden Ana Tanrıçalar yarattıkları görülmektedir.

Çalışmada, *Beloved* ve *Medea. Stimmen* adlı romanlarda Medea arketipi ile ilişkili olarak yer alan anne arketipi, Apollon-Dionysos dikotomisi bağlamında arketipsel eleştiri yöntemi kullanılarak karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılacaktır. Eserlerin başkahramanları olan Sethe ve Medea, Carl Gustav Jung’un seven anne ve korkunç anne kavramları açısından değerlendirilecektir. Medea’nın Amerikan ve Alman edebiyatındaki görünümünün karşılaştırmalı olarak ele alındığı bu çalışmanın, karşılaştırmalı edebiyat alanına farklı bir bakış açısı ile katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toni Morrison, *Beloved*, Christa Wolf, *Medea. Stimmen*, Medea, anne arketipi.

Abstract

Medea, as a literary archetype has always been the subject of literature and art throughout the ages and has not lost its charm in any period. Toni Morrison’s *Beloved* and Christa Wolf’s *Medea. Stimmen* reproduce and transform the myth of Medea in Greek mythology. As matriarchal and Dionysian novels, *Beloved* and *Medea. Stimmen*, create goddesses through their protagonists Sethe and Medea who are opposed to the patriarchal, colonial Western society and struggle with its values.

In this study, the mother archetype associated with the Medea archetype in the novels *Beloved* and *Medea. Stimmen* will be studied comparatively in the context of Apollo-Dionysus dichotomy using the archetypal criticism method. The protagonists of the works, Sethe and Medea, will be analyzed in terms of Jung’s loving mother and terrible mother archetypes. The aim of this study, in which Medea’s reflections in American and German literature are dealt with comparatively, is to contribute to the field of comparative literature with a different perspective.

Keywords: Toni Morrison, *Beloved*, Christa Wolf, *Medea. Stimmen*, Medea, mother archetype.

Extended Summary

Toni Morrison's *Beloved* and Christa Wolf's *Medea. Stimmen* reproduce and transform the myth of Medea in Greek mythology. In this study, the mother archetype associated with the Medea archetype in the novels *Beloved* and *Medea. Stimmen* will be studied comparatively in the context of Apollo-Dionysus dichotomy using the archetypal criticism method.

Medea represents the maternal archetype as a mythic figure. Medea's complex and versatile character reflects both the positive and negative sides of the maternal archetype. Throughout the centuries, the view that Medea killed her children, regarded to have begun with Euripides in the literary tradition, has led Medea to be considered as an 'awful mother' archetype. On the other hand, the myth of Medea, taken together with pre-Euripides narratives, appears to reflect the maternal archetype of Medea holistically. The fact that Medea is descended from a divine lineage gives rise to the view that she may also be a goddess. In this context, it is understood that Medea, as a goddess, shares the characteristics of the Great Mother such as being both the creator and destroyer of life. However, it is known that the patriarchal celestial worship tends to turn the previously worshipped goddesses into demonical beings or monsters, to make the matriarchal goddesses worthless. Therefore, it is accepted that the child murder attributed to Medea is a fiction of patriarchal culture.

Jung assesses motherhood in all possible aspects, positive and negative. Jung refers to these contradictions contained in the mother archetype as the loving mother and the terrible mother. He gives Mary, both the mother of Jesus and the cross on which he was crucified, as the example of the contradictions of the mother archetype in the West, while the example he gave from the east is the Goddess Kali. Noting that the Earth is a "mother", Eliade emphasizes that the Earth is a Tellus Mater, i.e. "mother" before becoming a

mother goddess or fertility goddess. Therefore, life and death are the actions of the mother. Mother's archetypal duality is seen in all mythologies as a universal perception. According to Jung, "the mother's three important characteristics are her caring, nurturing goodness, her desirous sentimentality, and her darkness unique to the underworld. Neumann says that when the archetypal Great Mother is angry, she can close the wombs of all living creatures so that life will stop. As the good Mother, she is the Lady of the East Gate, the birth gate; as the terrible mother, she is the Lady of the West Gate, the entrance to the underworld, the door of death. The maternal archetype, which is located in the collective unconscious, is an archetype that exists from the birth of the person; it determines the image of the mother and woman.

As two modern reflections of the Medea archetype, Sethe in Morrison's *Beloved*, and Medea in Wolf's *Medea*. Stimmen can be considered in concepts of loving mother and terrible mother. The 'loving mother', which Jung identifies with all the positive features of the mother archetype, bears the characteristics of the mother archetype as giving birth, feeding, raising and protecting. Sethe and Medea seem to reflect the 'loving mother' archetype with their love for their children. In the novel *Beloved*, Sethe is featured as a woman who prioritizes motherhood over her existence, unable to identify herself without motherhood and her children. Medea of *Medea*. Stimmen, tries to raise her two sons without feeling deprived, even though they were othered as foreigners in Corinth, expelled from the palace and therefore forced to live in modest conditions. Medea is a caring mother who, in addition to loving her children, knows them; notices and embraces their personal characteristics. Medea and Sethe put their children at the centre of their lives and try to overcome any difficulties they experience for their children. Their children are the source of happiness for Sethe and Medea. Thus, being "loving mothers" Sethe and Medea are portrayed as powerful mothers who can stand up to tyrants,

slave owners, God and Goddesses in order to protect their children from the evils of society.

The negative aspect of the mother archetype, which Carl Gustav Jung describes as the "terrible mother", is associated with death and destruction. Expanding on Jung's views on the mother archetype, Neumann emphasizes that the 'terrible mother' is a symbol of the unconscious. Whether it's in Egypt, India, Mexico, Bali or Rome, the dark side of the terrible mother is cast in the form of a monster. It can be stated that figuratively the best representative of the terrible mother is the Hindu Goddess Kali. The 'terrible mother', which forms the equally active and important opposite pole of the mother archetype with the "loving mother", is reflected in the novels examined, particularly in the character Sethe. Christa Wolf, in *Medea. Stimmen*, denies that Medea killed her children. Wolf returns to pre-Euripides narratives, saving Medea from being a child killer. As matriarchal and Dioniziac novels, *Beloved* and *Medea. Stimmen* create, by their protagonists Sethe and Medea, Mother Goddesses who oppose the patriarchal and colonial Western society and fight against its values. Being modern reflections of the Medea archetype that holds life and death Sethe and Medea are portrayed strong enough to be intimidating. However, it is determined that Sethe and Medea differ in their status reflecting the 'terrible mother' archetype. Christa Wolf, in *Medea. Stimmen*, denies that Medea killed her children and thus removes the image of Medea as 'terrible mother' that prevailed in the literary tradition. In *Beloved*, on the other hand, Sethe kills her daughter to protect her from the tyranny of slavery. Sethe integrates the loving and terrible mother archetypes in her character.

Toni Morrison's *Beloved* and Christa Wolf's *Medea. Stimmen*, are examples of the rewriting of the myth of Medea from a female perspective. Morrison and Wolf intend to treat Medea and the women Medealized by the patriarchal society fairly and to restore their reputation.

Giriş

Toni Morrison'un *Beloved* (Sevilen) ve Christa Wolf'un *Medea. Stimmen* (Medea. Sesler) adlı eserleri Yunan mitolojisinde yer alan Medea mitini yeniden üretmekte ve dönüştürmektedir. Bu çalışmada, *Beloved* ve *Medea. Stimmen* adlı romanlarda Medea arketipi ile ilişkili olarak yer alan anne arketipi, Apollon-Dionysos dikotomisi bağlamında arketipsel eleştiri yöntemi kullanılarak karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

Toni Morrison'un Pulitzer ödüllü romanı *Beloved* (Sevilen), ilk kez 1987 yılında yayımlanmıştır. Yazarın beşinci romanı olan eser, Afrikalı Amerikalı edebiyatının bir alt türü olan Yeni-Köle Anlatısı (Neo-Slave Narrative) olarak değerlendirilmekte ve büyüü gerçekçilik öğeleri barındırmaktadır. Roman başlangıcından itibaren okuruna, fantastik olayların yer alacağı sinyalini vermektedir. Beaulieu'nun belirttiği gibi ilk bölümde canlı ile cansız, bilinç ile bilinçdışı arasındaki sınır ortadan kalkar. Romanda doğaüstünün sınırları aşılır (Beaulieu, 2003: 141). Bu bağlamda *Beloved*, bir hayalet öyküsüdür.

Morrison, *Beloved*'de tarih, folklor ve mitolojiden yaralanarak köleliğin yarattığı travmayı anlatan bir kurgu oluşturmaktadır. *Beloved* romanında kölelik olgusunun önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Holloway'a göre Morrison, köleliğin yarattığı travma nedeniyle ruhen neredeyse aciz kalmış bir kölelik-sonrası toplumuna, unutulmak istenen hatıraları hiç sakınmadan sunmaktadır (Holloway, 1990: 516). Morrison, kendinden önceki kölelik anlatılarından farklı olarak konuşulmamış olanı hatırlamak ve yeniden kurgulamak niyetindedir. Morrison, *Beloved* romanını yazma ilhamını, gerçek bir hayat hikâyesinden almıştır. Yazar, Afrikalı Amerikalı halk kültürünün üç yüz yıllık geçmişini anlatan *The Black Book* (Kara Kitap) adlı çalışmanın editörlüğünü yaparken Margaret Garner'in öyküsü ile karşılaşır. 1856 yılında Kentucky'de

yaşanan olayda, özgürlüğüne kavuşmak için ailesiyle birlikte kölelikten kaçan Margaret Garner, köleliğe dönmelerini istemediği için çocuklarını öldürmeye çalışır ve iki yaşındaki küçük kızını öldürür. Toni Morrison, romanını yazarken, yaratıcılığını etkilememesi için Margaret Garner'in hayatını araştırmadığını belirtmektedir.

Gerçek bir yaşantıdan etkilenen Morrison'un, eserinde Medea mitini dönüştürdüğü görülmektedir. Walters'e göre Morrison yalnızca, "bir aile içi şiddet öyküsünü, köle kadınların sınırlandırılmış anneliği üzerinde duran bir anlatıya" dönüştürmekle kalmaz, kasıtlı olarak Euripides'in tragedyasını postmodern bir bakış açısıyla ilişkilendirir. Böylelikle köleliğin dehşetini, Sethe'nin çocuk katlini hafifletmek için değil, içinde yaşadığı toplumun Sethe'yi neden suçladığını ayrıntılarıyla işlemek için yansıtır. Sethe çocuğunu öldürmesinin nedeninin çocuklarını "korkunç olduğunu bildiği" şeyden korumak için olduğunu söylese de bu eski kölelerden ve özgür doğmuş siyahlardan oluşan çok katmanlı topluluğun onu suçlamasına engel olmamıştır (Walters, 2007: 109). Sethe'nin kendi çocuğunu öldürmesi, köleliğin tüm acımasız hatıralarını su yüzüne çıkarmıştır. Medea mitinin modern edebiyattaki bir görünümü olarak yorumlanabilecek *Beloved* romanında, başkahraman Sethe, Afrikalı Amerikalı bir Medea olarak ortaya çıkar.

Christa Wolf'un ilk kez 1996 yılında yayımlanan *Medea. Stimmen* (Medea: Sesler) adlı romanı, Medea mitinin postmodern feminist söylem ile yeniden yazımı olarak değerlendirilmektedir. 1990-1991 yıllarında, Medea miti üzerinde çalışmaya başlayan Wolf, Medea'yı Euripides'in resmettiği haliyle kabul etmemiştir. Medea'ya adil davranmak ve ataerkil kültürün çizdiği evlat katili imgesini silmek üzere yolan çıkan Wolf, Antik Çağ'dan günümüze değişmeyen Doğu-Batı, kadın-erkek gibi karşıtıklara ve bu olguların şiddet ile olan ilişkisine değinmektedir. Medea, Wolf'un gözünde

“çağları buluşturan varlık; bizi çağımızla buluşturan silüet” tir (Wolf, 2000: 12).

Wolf, Medea mitine kendi yorumunu önermiş ve miti feminist bakış açısıyla yeniden yazmıştır. Biesenbach ve Schössler’in belirttiği gibi Christa Wolf, Euripides’ten günümüze uzanan Medea algısını yapısöküme uğratarak Medea’nın çocuklarını öldürmesi konusunu bir dedikodu haline getirir. Mit, dedikoduya dönüşür (Biesenbach ve Schössler, 1998: 33). Atwood, Medea mitini yeniden yazan her yazar gibi Wolf’un da Medea’yı kendi çağı ve bakış açısıyla ele aldığını belirtir. Atwood’a göre Christa Wolf’un orjinalliği Medea’yı kendisine atfedilen tüm suçlardan arındırmasıdır. Wolf’tan önceki yazarlar, Medea’ya kardeş katli, çocuk katli, Glauke’nin öldürülmesi gibi suçları yüklemiş ya da bazıları bu suçları haklı sebeplere bağlamıştır. Ancak Wolf’un Medea’sı tüm bu suçları reddeder (Atwood, 1998: xii). Wolf, Medea’ya biçilen canavar rolünü ortadan kaldırmış, bunun yerine romanında kültür çatışmasını ve kadın-erkek çatışmasını merkeze almıştır. Bu bağlamda, Wolf’un yapıtı, ataerkil kültür ve ondan önceki anaerkil kültürün çatışmasına dayanmaktadır. Wolf, Medea mitini feminizm ve metafizik eleştiriye bir araya getirerek ele almakta, Batı kültüründe yer alan olumsuz Medea imgesine bir karşıt söylem oluşturmaya çalışmaktadır.

Medea mitik bir figür olarak anne arketipini temsil etmektedir. Jung’un çalışmalarında değindiği ve edebiyatta sıklıkla karşılaşılan arketipler, ‘arketipsel karakterler’, ‘arketipsel durumlar’, ‘arketipsel sembol ve çağrışımlar’ olarak üç grupta toplanabilir. Arketipsel karakterler, edebiyatta sürekli olarak yinelenen evrensel karakterlerdir. Bunlar arasında anne, baba, çocuk, kahraman, hilebaz, yaşlı bilge adam, günah keçisi arketipleri sayılabilir. Arketipsel karakterler arasında Jung’un en çok üzerinde durduğu ‘anne’ arketipi olmuştur. Jung, anne arketipini olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte ele almaktadır:

"Kişisel anne ve büyükanne; üvey anne ve kayınvalide, ilişki içinde olunan herhangi bir kadın, örneğin sütanne ya da dadı, ata ve bilge kadın, daha üst anlamda tanrıça, özellikle de Tanrı'nın anası, Bakire Meryem (gençleşmiş anne olarak örneğin Demeter ve Kore), Sophia (anne-sevgili olarak, ayrıca Kybele-Attis tiplmesi, ya da kız-|gençleşmiş anne-|sevgili); kurtuluş arzusunun hedefi (cennet, Tanrı krallığı, göksel Kudüs); geniş anlamda kilise, üniversite, kent, ülke, gök, toprak, orman, deniz ve akarsu; madde, yeraltı dünyası ve ay, dar anlamda doğum ve dölleme yeri olarak tarla, bahçe, kaya, mağara, ağaç, kaynak, derin kuyu, vaftiz kabı, kap biçiminde çiçek (gül ve lotus); büyüdü daire olarak (Padma olarak Mandala) ya da Cornucopiatypus (Bereket Boynuzu); daha dar anlamda rahim, her tür oyuk biçim (örneğin vida yuvası); Yoni; fırın, tencere; inek, tavşan, her tür yararlı hayvan. Bütün bu simgeler olumlu, iyi bir anlam ya da olumsuz, kötü bir anlam taşıyabilirler. Benzer özellikler kader tanrıçalarında (Moira'lar, Graia'lar, Norna'lar) da görülür; uğursuz simgeler cadı, ejderha (balık ve yılan gibi yutan ve boğan her hayvan), mezar, tabut, derin su, ölüm, kâbus ve umacıdır (Empusa, Lilith vb.)" (Jung, 2013a: 21-22).

Jung'a göre, bir kişi sadece deneyim yoluyla bir annenin ne olduğunu keşfedemez. Kişi ortak bilinç dışında 'anne' arketipi ile doğar ve "gerçek ebeveyn olan anne bu anne arketipini sadece 'canlandırır'. Her çocukta bulunan anne imajı, annenin doğru bir portresi değil, bir kadın imajı yaratmakta doğuştan var olan kapasitenin yani "anima"nın ortaya çıkardığı ve renklendirdiği bir portredir" (Fordham, 2015: 69).

Medea'nın karmaşık ve çok yönlü karakteri, anne arketipinin hem olumlu hem olumsuz taraflarını yansıtmaktadır. Edebi gelenekte Euripides ile başladığı düşünülen Medea'nın çocuklarını öldürdüğü görüşü, yüzyıllar boyunca Medea'nın bir 'korkunç anne' arketipi olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Öte yandan Medea miti, Euripides öncesi anlatılarla birlikte ele alındığında, Medea'nın anne arketipini bütünsel bir biçimde yansıttığı görülmektedir. Medea'nın tanrısal bir soydan geliyor oluşu, kendisinin de bir tanrıça olabileceği görüşünü doğurmaktadır. Bu bağlamda, bir tanrıça olarak

Medea'nın, Yüce Ana'nın yaratan ve yok eden olma özelliğini taşıdığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, ataerkil gök tapıncının, anaerkil tanrıçaları değersizleştirmek üzere daha önce tapınılan tanrıçaları demonik varlıklara, birer canavara dönüştürme eğiliminde olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla Medea'ya atfedilen çocuk katlinin, ataerkil kültürün bir kurgusu olduğu kanısı kabul görmektedir.

Jung'un belirttiği gibi, "anne arketipinin özellikleri "annelik" ile ilgilidir: dışının sihirli otoritesi; aklın çok ötesinde bir bilgelik ve ruhsal yücelik; iyi olan, bakıp büyüten, taşıyan, büyüme, bereket ve besin sağlayan; sihirli dönüşüm ve yeniden doğuş yeri; yararlı içgüdü ya da itki; gizli, saklı, karanlık olan, uçurum ölümler dünyası, yutan, baştan çıkaran ve zehirleyen, korku uyandıran ve kaçınılmaz olan" (Jung, 2013a: 22). Görüldüğü gibi, Jung anneliği, olumlu ve olumsuz tüm olası yönleriyle değerlendirmektedir. Jung, anne arketipinin içerdiği bu çelişkileri seven anne ve korkunç anne (the loving mother and the terrible mother) olarak ifade etmektedir. Hem İsa'nın annesi hem de çarmıha gerildiği haç olan Meryem'i, anne arketipinin çelişkilerinin Batı'daki örneği olarak verir, Doğu'dan verdiği örnek ise Tanrıça Kali'dir (a.g.e.: 21). Yeryüzünün, "anne" oluşuna dikkat çeken Eliade, toprağın "bir ana tanrıça ya da bereket tanrıçası olmadan önce bir Tellus Mater, yani Ana" olduğunu vurgular (Eliade, 2003: 255). Eliade, "Bizim ölüm ve yaşam olarak adlandırdığımız olaylar Yeryüzü Ana'nın faaliyetinin iki farklı döneminden başka bir şey değildir. Yaşam, yerin rahminden çıkmak, ölüm ise bir anlamda "yuvaya" dönüştür" der (a.g.e.: 255). Dolayısıyla yaşam da ölüm de annenin eylemleridir. Eliade, Ulu Tanrıçaların güzel ve yumuşak özellikler ile korku salan özellikleri bünyelerinde bir arada barındırdıklarını hatırlatır: "Bereket ve yıkım, doğum ve ölüm (genelde savaş) tanrıçaların nitelikleridir" (a.g.e.: 399). Annenin arketipsel dualitesi evrensel bir algı olarak bütün mitolojilerde görülmektedir. Jung'a göre "annenin üç önemli

özelliği, bakıp büyüten, besleyen iyiliği, arzu dolu duygusallığı ve yeraltına özgü karanlığıdır” (Jung, 2013a: 22). Neumann, arketipsel Yüce Ana'nın kızgın olduğunda, canlıların rahimlerini kapatabileceğini, böylelikle yaşamın duracağını söyler. Yüce Ana, iyi Anne (Good Mother) olarak, Doğu Kapısı'nın, doğum kapısının hanımıdır; Korkunç Ana olarak ise Batı Kapısı'nın, yer altı dünyasına açılan girişin, ölüm kapısının hanımıdır (Neumann, 1974: 170). Ortak bilinçdışında yer alan anne arketipi, kişinin doğumundan itibaren var olan; anne ve kadın imajını belirleyen bir arketiptir.

Medea arketipinin modern birer görünümü olan Morrison'un *Beloved* romanındaki Sethe'si ve Wolf'un *Medea. Stimmen*'deki Medea'sı, seven anne ve korkunç anne kavramları bağlamında değerlendirilebilmektedir.

Seven Anne

Jung'un, anne arketipinin tüm olumlu özellikleriyle özdeşleştirdiği 'seven anne', anne ve büyükanne, sütanne, bilge kadın, tanrıça, tanrı anası, cennet, ülke, toprak, orman, deniz, tarla, bahçe, mağara, çiçek, mandala, rahim, kap, tencere, yararlı hayvanlar gibi çeşitli semboller ile kendini gösterebilmektedir (Jung, 2013a: 21-22). Seven anne, anne arketipinin doğuran, doyuran, büyüten ve koruyan olma özelliklerini taşımaktadır.

Sethe ve Medea'nın çocuklarına duydukları sevgi ile 'seven anne' arketipini yansıttıkları görülmektedir. *Beloved* romanında Sethe, anneliğini kendi varlığının önüne koyan, anneliği ve çocukları olmaksızın kendini tanımlayamayan bir kadın olarak yer almaktadır. Sethe'nin çocuklarına olan “yoğun sevgisi”, çevresindekileri şaşırtacak boyuttadır:

“Çok yoğun, dedi. Sevgim çok yoğunmuş. O sevgiden ne anlar ki? Dünyada uğruna ölebileceği biri var mı? Bir mezar taşının üzerindeki yazıya karşılık, bir yabancıya bedenini

verebilir mi? (...) Ne sana, ne de benimkilerden birine; sana 'benim' derken, aynı zamanda benim de 'senin' olduğumu kastediyorum. Çocuklarım olmadan tek bir soluk bile alamazdım." (Morrison, 2000: 231)

Köle bir kadının çocuklarını bu denli sevmesi ve sahiplenmesi yadırganmaktadır. Bu durum, kölelik sisteminde köle annelerin çocuklarının her an satılması ya da öldürülmesi gibi durumlarla karşı karşıya olmasından kaynaklanmaktadır. Beyaz sahiplerine yeni köleler kazandırmakla yükümlü olan köle kadınlar, birer bebek makinesi olarak görülmektedir. Anne ve çocuk arasındaki fiziksel ve duygusal bağı yok sayan bu anlayış, roman boyunca vurgulanan Sethe'nin sahiplenici anneliği ile karşıtlık oluşturmaktadır. Böylelikle Morrison, köle kadının doğuran bir makine değil öncelikle bir kadın ve beyaz hemcinsleri gibi bir anne olduğunu vurgular.

Medea. Stimmen'in Medea'sı, iki oğlunu, Korinthos'ta birer yabancı olarak ötekileştirilmelerine, saraydan kovulmuş ve bu nedenle mütevazı koşullarda yaşamak zorunda kalmış olmalarına rağmen yoksunluk hissettirmeden büyötmeye çalışmaktadır. Babaları İason'un ilgisinden ve korumasından mahrum kalan çocuklarını, Lyssa'nın yardımıyla kendisi yetiştirmektedir. Medea, İason'un aralarında ayırım yaptığı oğullarını, eşit derecede sevmektedir:

"Sanki aynı ana babadan değilmiş gibi birbirinden farklı olan iki oğlumu... Meidos; büyüğü, sarışın, mavi gözlü, İason'un özel bir şevkle "oğlum" dediği, birlikte ata binip kırlarda koştuğu ve aramızda başlayan soğukluktan sonra da aynı yakınlığını sürdürdüğü oğlum. Ben de bu çocuğun babasına duyduğu sonsuz hayranlığı etkilememeye çalışıyorum, bu acımı dizginliyorum. Ama küçük oğlum Pheres; bir kahverengi fındık gibi yuvarlak ve sıkı, her yaptığına, her oyununa sarıldığı gibi yemeğe de düşkün. Onun çok sevdiğim bu toplu yüzü, ışığın yerini aniden gölgeye bırakması, bir anda ötekine geçme yeteneği, ciddi ciddi uğraştığı bir şeyi bir anda umursamaz olması, dünyası yıkılmış gibi ağlamasını kesip gülmekten kırılabilmesi... İkisi de üstüme atladı; benimle şenliğe

gelmek istiyorlardı, bir bahane uydurdum. Korinthosluların şenliğinde onların yanımda olmasını istemiyordum.” (Wolf, 2000: 168)

Medea, çocuklarını sevmenin yanı sıra onları tanıyan; kişisel özelliklerini fark eden ve benimseyen ilgili bir annedir.

Sethe ve Medea'nın mutluluk kaynağının çocukları olduğu görülmektedir. Sethe, Tatlı Yuva'dan kaçıp, çocuklarına kavuştuğunda, yirmi sekiz gün süren, sevgi, mutluluk ve özgürlükle dolu bir yeryüzü cennetine girmiş olur:

“Hâlâ gerçek değildi. Henüz. Ama uykulu oğulları ve şimdiden emekliyor, ha? kızı odaya girince, gerçek olup olmamasının hiçbir önemi kalmadı. Sethe yatakta onların altında, çevresinde, üzerinde, en çok da ortalarında yattı. Küçük kız saydam salyasını onun yüzüne akıttı; Sethe'nin zevk dolu kahkahası öyle yüksekti ki, şimdiden emekliyor, ha? bebek gözlerini kıpırtırdı. Buglar ile Howard, onun ayaklarına dokunmayı bir süre göze alamadılar, ama sonra bu çirkin ayaklarla oynadılar. Sethe durmadan öpüyordu onları. Enselerini, başlarının tepesini, ellerinin ayalarını öptü; sonunda oğlanlar, bu kadar yeter, dediler; o da gömleklerini sıyırdı, onların gergin, tombul göbeklerini öptü.” (Morrison, 2000: 113).

Medea'nın çocuklarına verdiği değer, Korinthosluların iftiralarıyla içine düştüğü zor duruma karşın, onların yanında tüm olumsuzlukları unutarak mutlu olmasında yansıtılır.

“Belki de bu tanrıların bir lütfudur; insanın uçurumun başında dururken kendini mutluluk içinde hissetmesi. O sabah üzerimdeki tüm ağırlıklar düşmüştü: yaşıyordum, çocuklarım sağlıklı ve neşeliydiler ve bana düşkündüler, Lyssa gibi bir insan beni hiç terk etmezdi; mütevazı kulübe, mutluluk diyebileceğimiz bir şeyle sarılıydı” (Wolf, 2000: 168).

Yukarıda alıntılanan paragraflara bakıldığında Medea ve Sethe'nin yaşamlarının merkezine çocukların koydukları ve

yaşadıkları her türlü güçlüğü çocukları için aşmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Beloved'da, Sethe'nin anne sütü, çocuklarına duyduğu derin sevginin sembolü olarak yer almakta ve bu sembol roman boyunca pek çok kez yinelenmektedir. Demetrakopoulos, Sethe'nin sütünü bir çeşit panacea (her derde deva ilaç) ve aynı zamanda ailesini bir arada tutan bir öge olarak gördüğünü belirtmektedir (Demetrakopoulos, 1992: 57). Sethe'nin, sürekli yinelediği sütünü bebeğine ulaştırma arzusu dikkat çekmektedir: "Tek bildiğim sütümü kız bebeğime bir an önce ulaştırmam gerektiğiydi. Kimse onu benim gibi besleyemezdi (...) Bunları benden başka hiç kimse bilemezdi ve onun sütü bendeydi (...) Süt birkaç gün sonra orada olacaktı; benimle birlikte" (Morrison, 2000: 28). Görüldüğü üzere Sethe, sütünü kişileştirmekte, ondan kendi dışında önemli bir varlıkmış gibi söz etmektedir. Sethe, çocukluğunda anne sütünden yoksun kalmıştır, bu nedenle çocuklarını kendi sütüyle beslemek onun için son derece önemli bir durumdur. Kölelik sisteminde kadınlar, doğum sonrasında hemen işe döndükleri için çoğunlukla çocuklarını emzirememişler ya da beyaz bebekleri emzirmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte, öncelik beyaz bebeklerde olduğu için, annesinden süt emebilen köle bebekler, her zaman az süt ile yetinmek zorundadır. Sethe, yaşadığı yoksunluğu kendi çocuklarının yaşamaması için çabalamaktadır. Bebeklerini yalnızca kendi sütüyle besleyebilmesi, tüm çocuklarına yetecek kadar sütü olması ve başkasının bebeklerini emzirmek zorunda kalmayışı, Sethe için gurur kaynağıdır. Kendisi ve çocukları için adeta kutsallık atfettiği anne sütünün "alınması" Sethe'nin benliğinde derin bir yara bırakır:

"Onu hiçbir annenin çocuğunu, kızını sevmediği kadar çok sevdim. Artık çocuklarımdan başkası sütümü alamayacak. Sütümü daha önce de kimseye vermedim zaten- yalnızca bir kez oldu; o zaman da

ben vermemiştim benden zorla alınmıştı; beni yere yatırdılar, sütümü sağdılar. Bebeğimin sütünü. (...) o benim kızım. Uğruna süt salgıladığım ve o sütü (ne pahasına olursa olsun) ulaştırdığım bebeğim (...)" (a.g.e.: 228).

Sethe, sırtında ağaç şeklinde bir iz bırakan kırbaçlanmanın verdiği fiziksel acıdan çok, sütünün sağılmasından dolayı yaşadığı ruhsal acıyı dile getirmektedir. Stave'nin işaret ettiği gibi, Sethe'ye göre kendi yaşadığı fiziksel acı önemsizdir; Sethe'nin benliği, anneliğinin sınır çizgisi olan göğüslerinde yatmaktadır (Stave, 1993: 59). Sethe'nin, sütünün çalınmasını, çocukları ile arasındaki bağın koparılması olarak algıladığı görülmektedir. Bununla birlikte Sethe'nin sütünün sağılması, kırbaçlanmasından farklı bir biçimde Sethe'yi ötekileştirmektedir. Chandra'nın belirttiği gibi Öğretmen, sahip-köle kutuplaşmasını aşip çok daha radikal bir kutuplaşma oluşturarak kendisini insan, Sethe'yi ise hayvan kutbuna koymuştur (Chandra, 2009: 50-51).

Furman'ın belirttiği gibi, Sethe, zihin karışıklığının annelik sorumluluklarını ortadan kaldırmayacağını düşünür (Furman, 2014: 73). Yaşadığı olaylar, pek çok insanın aklını yitirebileceği ya da dayanma gücünü kaybedip ölüme teslim olabileceği durumlar iken, Sethe tüm zorlukları çocuklarına karşı duyduğu sorumluluk nedeniyle aşmaya çalışmıştır:

"Yine de seni oradan çıkardım, bebeğim. Oğlanları da. Çıngırağın sesi duyulduğunda, gitmeye bir tek siz hazırdınız- benim çocuklarım. Halle'i ya da başka birini bulamamıştım. Sixo'nun yanıp kül olduğunu, Paul D'nin ise boynuna asla inanamayacağın bir yakalık takıldığını bilmiyordum. Bunları çok sonra öğrendim. Her neyse, sizleri mısırların içinde bekleyen kadına teslim ettim, at arabasına gönderdim. Ha ha. Bebeklerim için ne deftere düşülen notlar olacaktı, ne mezura

ölçümleri. Daha sonra başıma gelenlere, sizin için katlandım. Ağaçtan sarkan oğlanların tam önünden geçtim. Birinin sırtında Paul A'nın gömleği vardı, ama ayakları da başı da yoktu. Önlerinden yürüyüp geçtim, çünkü senin sütün bir tek bendeydi ve (Tanrı ne yaparsa yapsın) o sütü sana ulaştıracaktım. Bunu anımsıyorsun değil mi? Başardığımı? Buraya geldiğim gün hepinize yetecek kadar sütüm olduğunu?" (Morrison, 2000: 225-226).

Sethe, anneliğini her şeyin üzerinde tutmaktadır, çocuklarına duyduğu sevgi onun kendisini Tanrı'nın üzerinde görmesine neden olacak kadar güçlüdür. Benzer bir biçimde Medea, Korinthos'tan sürgün edilirken, kendi kaderini değil, çocuklarının akıbetini düşünmektedir. Çocuklarını Tanrıça Hera'nın koruması için tapınağa bırakırken, Tanrıça'ya tehditkâr bir tavırla seslenmesi dikkat çekmektedir:

"Korkudan sinmiş iki çocuğunun elinden tutup, önüne çıkan rahibeleri iterek Hera'nın tapınağına dalışı... Çocukları sunağa götürüp, sunağın yukarısındaki Tanrıça'ya, duadan çok tehditi andıran bir sesle bağıırışı... Anneleri artık koruyamadığı için bu çocukları korumasını ondan isteyişi... Rahibelere çocukların sorumluluğunu veriş-i korku ve merhametle, itirazsız bu sözü veren rahibelere-... Sonra, çocuklarla konuşması, onların korkusunu gidermeye çalışması, onlara sarıldıktan sonra kapıda bekleyen nöbetçilere teslim olmak için tapınağı terk etmesi..." (Wolf, 2000: 198).

Sethe ve Medea, birer "seven anne" olarak, çocuklarını toplumun kötülüklerinden koruyabilmek için, tiranlara, köle sahiplerine, Tanrı'ya, Tanrıçalara karşı durabilecek güçte kudretli anneler olarak resmedilmiştir.

Medea, kendisi sürgün edildikten sonra oğullarının Hera tapınağında rahibelerin himayesi altında olduklarını, Korinthos'ta yaşadıklarını düşünmektedir. Ancak yedi yıl sonra, sığındıkları mağarada Medea'yı ve annesi Lyssa'yı bulan Arinna, Medea'ya oğullarının öldüğü haberini ulaştırır.

"Körmüşüz... Çocuklardan yaşıyorlarmış gibi söz ediyorduk. Büyüdüklerini gördük. Yıldan yıla. Bizim intikamımızı alacaklardı. Oysa daha katillerin kentinin silueti benim karşımdan silinmeden ölmüşlerdi. Nasıl bir bela bu, Arinna'nın bana ulaştırdığı? Tanrılar, onlara tekrar inanmam için bana ders mi vermek istiyorlardı? Gülerim sadece... Şimdi onların üstündeyim. Korkunç duyurgalarıyla neremi yoklarsa yoklasınlar, bende umuttan eser, korkudan eser bulamayacaklar. Yok, yok! Sevgi un ufak oldu, acı da kesiliyor. Serbestim. Alacağını almış birinin isteksizliğiyle, içimi dolduran boşluğa kulak veriyorum" (a.g.e.: 205).

Çocuklarının ölümü, Medea'nın tüm duygularını söküp almıştır. Sethe'nin kızını kaybettiğinde yaşadığı derin acı ise, "O mezar taşını dikince, onun altına seninle birlikte uzanmak istedim; başını omzuma yaslamak, seni ısıtmak; Burglar, Howard ve Denver'in bana ihtiyacı olmasaydı, yapardım da çünkü o sıralarda zihnim evsizdi. Kısacası, senin yanına uzanamadım. Bunu bütün yüreğimle istememe karşın" sözlerine yansımaktadır (Morrison, 2000: 233). Sethe, öldürdüğü kızını, onunla diri diri mezara girebilecek kadar sevmektedir. Kızının ölümünden sonra Sethe'nin yaşamından renkleri çıkarması, yaşamından sevinci ve diğer tüm güzel duyguları çıkarmasını simgelemektedir: "Çünkü anımsadığı son renk, kız bebeğin mezar taşındaki pembe damarlardı. O günden sonra, renklere karşı bir tavuk kadar kayıtsız kalmıştı (...) Bir gün bebeğin kırmızı kanını, ertesi gün mezar taşındaki pembe damarları görmüş, sonra da kendini renklere kapatmıştı sanki" (a.g.e.:

54). Seven anne arketipini kişiliklerinde cisimleştiren Medea ve Sethe'nin evlatlarına duydukları bağlılık ve sevgi, en derin haliyle evlatlarını kaybettikleri an gözler önüne serilmektedir.

Korkunç Anne

Carl Gustav Jung'un "korkunç anne" olarak tanımladığı anne arketipinin olumsuz yönü, ölüm ve yıkım ile ilişkilendirilmektedir. Jung'a göre, korkunç anne arketipinin uğursuz simgeleri "cadı, ejderha (balık ve yılan gibi yutan ve boğan her hayvan), mezar, tabut, derin su, ölüm, kâbus ve umacıdır (Empusa, Lilith vb.)" (Jung, 2013a: 22). Jung'un anne arketipi üzerine görüşlerini genişleterek Yüce Ana arketipi üzerinde yoğunlaşan Neumann, 'korkunç anne' nin bilinçdışının bir sembolü olduğunu vurgular. İster Mısır'da, ister Hindistan'da, Meksika'da, Bali'de ya da Roma'da olsun korkunç annenin karanlık yüzü canavar suretine bürünmektedir (Neumann, 1974: 148). Korkunç Anne'nin figüratif olarak en iyi temsilcisinin Hindu Tanrıça Kali olduğu söylenebilir. Campbell'e göre Kali, "çocuklarının can ve kanlarını soğuran uzun diliyle temsil edilir. Kendi yavrularını yiyen dişi domuz, yamyam cadının ta kendisidir, yaşamın, evrenin kendisidir ve yiyebilmek için canlıları yaratmaktadır" (Campbell, 1995: 78). Campbell, Kali'nin göğsünde güneş çocuk Horus'u tutan İsis'in, Babil'li İştar'ın ve Orta Çağ Madonna sanatının Hindu karşılığı olduğunu söyler (a.g.e.: 78). Dolayısıyla kucağında bebeğini tutan Yüce Ana, aynı zamanda huzur ve güvenin, ölüm ve vahşetin kaynağıdır. Korkunç Anne arketipi, "aşağıya işaret eden, kısmen olumsuz ve düşmanca, kısmen de yeraltına özgü"dür (Jung, 2013a: 95). Dolayısıyla korkunç anne olgusu, kitonyendir.

Anne arketipinin "seven anne" ile eşit derecede etkin ve önemli diğer kutbunu oluşturan 'Korkunç Anne', incelenen romanlarda özellikle Sethe karakterinde yansıtılmaktadır.

Christa Wolf, *Medea. Stimmen*'de Medea'nın çocuklarını öldürmüş olduğunu reddeder. Wolf, Euripides öncesi anlatılara dönerek Medea'yı çocuk katili olmaktan kurtarmıştır. Daha önce de değindiğimiz gibi, Wolf'un romanında, Medea'nın çocukları Korinthoslular tarafından öldürülür. Böylelikle Wolf, Medea'nın edebi gelenekte hâkim olan 'korkunç anne'liğini silmiş olur. Wolf'un Medea'sı ve çocukları ataerkil sistemin sürekliliğini sağlamak üzere feda edilmiş birer kurban olarak görülmektedirler. Bu durumda, Wolf'un Medea'sı bir korkunç anne figürü olmaktan çok uzaktır. Öte yandan *Beloved*'de Sethe, kendi kızının canına kıymak zorunda kalmıştır. Euripides'in Medea'sının çocuklarını öldürmesinde etken olan faktörlerden biri kendisine ihanet eden İason'u cezalandırmaktır. Helios'un torunu, Tanrıça Medea, çocuklarını kendi kendisine kurban etmiştir. Sethe, arketipi Medea'dan bu noktada ayrılmaktadır. Sethe'yi kızını öldürmeye yönelten tek etmenin köleliğin vahşeti olduğu söylenebilir. Romanda, Sethe'nin kocası Halle tarafından aldatılması söz konusu değildir. Çocuklarını kölelikten kurtarmaya çalışan Sethe, köle sahibi tarafından yakalanınca çözümü çocuklarını ve kendini öldürmekte bulmuştur: "Amacım hepimizi öte yana, annemin yanına götürmekti. Sizi oraya götürmemi engellediler ama senin oraya varmanı önleyemediler" (Morrison, 2000: 232). Sethe, diğer çocuklarını yaralamış ve bu durum oğulları Buglar ve Howard'ın evden ayrılabilir yaşa gelene kadar annelerinden korkmalarına neden olmuştur. Küçük kız kardeşleri Denver'e Sethe'den korunmak için "geber cadı" öyküleri öğreten Buglar ve Howard, annelerini asla affetmezler, Denver ise annesinden korkmaktadır:

"Annemi seviyorum, ama kızlarımdan birini öldürdüğünü biliyorum; bana ne kadar sevecen davransa da, ondan korkuyorum. Erkek kardeşlerimi öldürmeyi başaramadı, bunu onlar da biliyordu. Bir gün gerekebilir diye bana 'geber-

cadı!’ öyküleri anlattılar. Belki de Savaş’a katılmak istemelerinin nedeni, ölüme böylesine yaklaşmış olmalarıydı (...) Bana kalırsa, annemde öyle bir şey vardı ki, onu çocuklarını öldürmeye hakkı olduğuna inandırıyordu. Ona kalırsa, yaptığı şey doğrudu. Anneme kız kardeşimi öldürme hakkını veren şeyin yeniden harekete geçebileceğini düşündükçe, ödüm patlıyor” (a.g.e.: 234).

Campbell’e göre, “Mitoloji ve ritte, bebeğin psikolojisindeki gibi, annenin güzellik ve tehlike, doğum ve ölüm, besleyiciliği tükenmeyen göğüs ve cadının yırtıcı pençelerinin eşit biçimde ilişkilendirildiğini” görülür (Campbell, 1995: 78). Benzer bir biçimde Denver’in imgeleminde, Sethe’nin şefkati ve can alan pençeleri bir aradadır. Stamp Paid, Öğretmen ve yanındakiler 124’ün avlusunda belirlediğinde, çocuklarını korumak üzere harekete geçen Sethe’yi, keskin pençeli bir atmacaya benzetir:

“Bunun üzerine Stamp Paid ona Sethe’nin nasıl koştuğunu, çocuklarını bir atmaca gibi nasıl bir atılışa kaptığını, yüzünün nasıl sivrildiğini, ellerinin nasıl bir çift pençeye dönüştüğünü, çocukları nasıl bir defada taşıdığını anlatmadı: biri omzunda, biri kolunun altında, biri elinde, öteki göğsünde; güneş ışığıyla ve artık odun olmadığı için, salt tahta talaşıyla dolu barakaya doğru nasıl atıldığını. (...) Orada küreğin dışında hiçbir şey kalmamıştı-ve tabii, testerenin” (a.g.e.: 182).

Sethe’nin küçük kızını öldürdüğü an, romanda farklı kişilerin gözünden anlatılmaktadır. Sethe’ye göre “ne yapması gerekiyorsa onu” yapmıştır (a.g.e.: 109), amacı çocuklarını Beyazlar’ın onları kirletemeyeceği güvenli bir yere ulaştırmaktır:

“Yalın: Bahçede çömelmişti, geldiklerini görmüş, öğretmenin şapkasını tanımış, kanat seslerini duymuştu. Küçük sinekkuşları, sivri uçlu gagalarını

onun başındaki atkıya batırmış, saçlarını gagalıyor, kanatlarını çırpıyorlardı. O anda, eğer bir şey düşündüyse, bu 'Hayır' idi. Hayır. Hayırhayır. Hayırhayırhayır. Bu kadar basit. Hemen oradan kaçtı. Yarattığı bütün yaşamları, o değerli, kusursuz ve güzel parçaları topladı, kucakladı, sürükledi, uzağa, dışarıya, kimsenin zarar veremeyeceği bir yere taşıdı. Uzağa. Dışarıya; güvende olacakları yere. (...) "Onu durdurdum," dedi Sethe, eskiden parmaklığın bulunduğu noktaya bakarak "bebeklerimi alıp güvenli bir yere yerleştirdim-güvenli" (a.g.e.: 188).

Sethe, köleliğin kendi yaşadığı ve şahit olduğu tüm zulmünü, aşağılamalarını yaşamalarındansa, bir beyazın işkencesi sonucu ölmelerindense, çocuklarının annelerinin elinden ölmesinin çok daha merhametli olduğunu düşünmektedir. Sethe, Beloved'in öldürdüğü küçük kızının yeniden doğmuş hali olduğunu anlayınca, kendisini onu öldürmeye sevk eden nedenleri Beloved'e anlatmak için büyük çaba sarf eder. Beloved'i, beyazların onu, kendisinden bir daha hoşlanmayacağı kadar kirletmesinden korumak için öldürmüştür:

"Sethe, testerenin keskin dişlerini o küçük çenenin altına, o minicik gıdığa sürtmenin, topraktan fişkırان petrole benzeyen bebek kanını ellerinde hissetmenin, kafası kopmasın diye yüzünü tutmanın, kanı rahatça boşalsın diye, o çok sevilen, tapılan bedeni sıvazlamanın, yaşamın dolgunlaştırıp tatlandırdığı o küçük bedeni sarsan ölüm kasılmalarını durdurmak için onu sıkmanın, kendisi için ne anlam taşıdığını anlatmadan, Sevilen gidebilirdi. Sethe, bundan da kötüsünün – en kötüsünün- Baby Suggs'ın uğruna can verdiği, Ella'nın bildiği, Stamp'in gördüğü, Paul D'nin ise

karşısında titrediği olgu olduğunu açıklamadan, kız çekip gidebilirdi: Herhangi bir beyazın, sırf canı öyle istediği için, senin özünü, benliğini alabileceği olgusu” (a.g.e.: 284).

Sethe, karakterinde seven ve korkunç anne arketipini bütünleştirmektedir. Fuston-White, Sethe’yi kendi çocuğunu öldürmeye yönelenin, delilik değil kölelik gerçeği olduğunu vurgulamaktadır. Sethe, yaptığı şeyin sevgiden kaynaklı olduğu kadar gaddarca olduğunun da bilincindedir. Köle annenin çocuk katlinde yatan ahlaka aykırılık, annenin değil kölelik sisteminin suçu olarak görülmelidir (Fuston-White, 2002: 464). Köle annenin, kendisini sömüren sisteme başkaldırısının, bu sistemin bir ürünü olduğu için istemediği yahut çok sevdiği için kölelikten kurtarmaya çalıştığı çocuğunu kurban etmesi olduğu söylenebilir.

Stave, ataerkil kültürün anneliği tanrı katına yücelttiğini ancak bu ayrıcalığın ataerkil sistemin anneden korkusunu ve onu kontrol etme arzusunu teyit ettiğini belirtir. Annelik ve ona dair ataerkil kurgular, geleneksel olarak kadına dayatmaktadır. Kadının kendisine dayatılan bu söylemden başkasına hakkı yoktur. Öte yandan anneliğin ataerkil tanımı öyle bir biçimde dile getirilmiştir ki hiçbir kadın bu tanımın beklentilerini yerine getiremez (Stave, 1993: 58). Bu bağlamda ataerkil sistemin yücelttiği annelik olgusunun kadın gerçekliğiyle uyuşmadığı söylenebilir. Apollonik bakış açısına sahip Hıristiyan Batı kültürü Meryem Ana’nın kişiliğinde cisimleşen bakire anne imgesi ile anneyi tabulaştırmıştır. Böylelikle kadın cinselliği yok sayılır. Kadının doğurganlığı ve bedeninde yeni bir canlı büyütürken, ontolojik olarak başka bir kimseye ihtiyaç duymayışı erkek için ürkütücüdür. Ataerkil aydınlanmanın kötücül bir sonucu olan kölelik, köle kadınların anneliğini sınırlamakta ve kontrol etmektedir. Bu bağlamda Trace, Sethe’nin odunlukta döktüğü kanın özgürleştirici bir eylem olduğunu söyler. Sethe, çocuğunu tüm ailesinin beyaz adamın esaretinden

kurtarmak için kurban eder. "Ancak, Sethe'nin bu fedakârlığı ayrıca "kutsal"a giden yolun hem paganizmde ve hem de Hıristiyanlıkta en önemli unsurlardan olan "acı çekme"den geçtiğinin bir anımsatıcısıdır" (Trace, 1991: 20). Sethe'nin çocuğunu kurban edişi, arketipi Medea'nın çocuklarını öldürmesi ile paralellik göstermektedir. McDonald, Medea'nın çocuklarını öldürerek İason'un tohumunu kurban ettiğini vurgular. Medea'nın çocukları bu açıdan, onun ırzına geçen kişinin ürünleridir. Sömürülen toprağın sömürene ait olması gibi Medea'nın bedeni de kendisine ait değildir. Bu nedenle McDonald, Medea'nın eylemini kendine yabancılaşmasına bir tepki olarak görmektedir (McDonald, 1997: 301). Bu çerçeveden bakıldığında, Sethe'nin ve onun kişiliğinde temsil ettiği köle kadınların işlediği çocuk cinayetleri, sömürülenin sömürene karşı çıkışı olarak algılanabilir.

Stave, Morrison'un *Beloved* romanında anneliğin yanında kadınlığın diğer yönlerini de yücelttiğini, ataerkil sistemin anneliğe yönelik takıntılı ve kısıtlı anlayışını eleştirdiğini belirtmektedir (Stave, 1993: 50). Diğer taraftan Wolf, erkek egemen toplumun anneliğe bakışını Medea üzerinden eleştirirken bunu Medea figürünü alışılmış algının dışına çıkararak yapar. *Medea. Stimmen*'de Medea'nın çocuklarını öldürmemiş olması, ataerkil edebi geleneğe bir karşı duruş olarak okunabilir.

Sonuç

Beloved ve *Medea. Stimmen*'in, anaerkil ve Dionizyak birer roman olarak başkahramanları Sethe ve Medea ile ataerkil, sömürgeci Batılı topluma karşı çıkan, değerleriyle mücadele eden Ana Tanrıçalar yarattıkları görülmektedir. Yaşamı ve ölümü elinde tutan Medea arketipinin görünümleri olan Sethe ve Medea, korkutucu olacak kadar güçlü resmedilmişlerdir. Çalışmada Sethe ve Medea, seven anne ve korkunç anne

kavramları bağlamında değerlendirilmiştir. Medea ve Sethe'nin 'seven anne' arketipini yansıttıkları, yaşamlarının merkezine çocukların koydukları ve yaşadıkları her türlü güçlüğü çocukları için aşmaya çalıştıkları görülmüştür. Bununla beraber, Sethe ve Medea'nın, 'korkunç anne' arketipini yansıtır durumları açısından farklılık gösterdikleri belirlenmiştir. Christa Wolf'un, *Medea. Stimmen*'de Medea'nın çocuklarını öldürmüş olduğunu reddederek Medea'nın edebî gelenekte hâkim olan 'korkunç anne' imgesini ortadan kaldırdığı görülmektedir. Öte yandan *Beloved*'de Sethe, köleliğin zulmünden korumak için kendi kızının canına kıymak zorunda kalmıştır. Sethe, karakterinde seven ve korkunç anne arketipini bütünleştirmektedir. Ataerkil aydınlanmanın kötücül bir sonucu olan köleliğin, köle kadınların anneliğini sınırladığı ve kontrol ettiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Sethe'nin çocuğunu tüm ailesini kölelik esaretinden kurtarmak için kurban ettiği görülmüştür. Sethe'nin ve onun kişiliğinde temsil ettiği köle kadınların işlediği çocuk cinayetlerinin, sömürülenin sömürene karşı çıkışının bir sonucu olduğu algılanmıştır.

Toni Morrison'un *Beloved* ve Christa Wolf'un *Medea. Stimmen* adlı romanları, bin yıllar boyunca ataerkil aktarımın şekillendirdiği Medea mitinin kadın bakış açısıyla yeniden yazılmasına örnek oluşturmaktadır. Morrison ve Wolf'un, Medea'ya ve ataerkil toplumun Medealaştırdığı kadınlara adil davranmak, itibarlarını iade etmek amacıyla oldukları görülmektedir.

Kaynakça

Atwood, Margaret (1998). "Introduction". *Medea: A Modern Retelling*. Christa Wolf, J. Cullen (Çev.). New York: Doubleday.

Beaulieu, Elizabeth Ann (Der.) (2003). *The Toni Morrison Encyclopedia*. USA: Greenwood.

Biesenbach, Ellen ve Schössler, Franziska (1998). "Zur Rezeption des Medea-Mythos in der zeitgenössischen Literatur: Elfriede Jelinek, Marlene Streeruwitz und Christa Wolf". *Freiburger Frauen Studien*: 1: 31-59.

Campbell, Joseph (1995). *İlkel Mitoloji: Tanrının Maskeleri*. K. Emiroğlu (Çev.), Ankara: İmge.

Chandra, Giti (2009). "Remembering and Dismembering: Toni Morrison's Beloved and Sula". *Narrating Violence, Constructing Collective Identities*. USA: Palgrave Macmillan.

Demetrakopoulos, Stephanie A. (1992). "Maternal Bonds as Devourers of Women's Individuation in Toni Morrison's Beloved". *African American Review*. Vol. 26, No. 1, *Women Writers Issue* (Spring, 1992), 51-59, URL: <https://www.jstor.org/stable/3042076>.

Dobson, Darrell (2005). "Archetypal Literary Theory in the Postmodern Era". *Journal of Jungian Scholarly Studies*. Vol. 1, No. 1.

Eliade, Mircea (2003). *Dinler Tarihine Giriş*. L. Arslan (Çev.). İstanbul: Kabaıcı.

Euripides (2014). *Medea*. A. Çokona (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Fordham, Frieda (2015). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. A. Yalçiner (Çev.). 9. Basım. İstanbul: Say.

Furman, Jan (2014). *Toni Morrison's Fiction: Revised and Expanded Edition*. USA: University of South Carolina.

Fuston-White, Jeanna (2002). "'From the Seen to the Told': The Construction of Subjectivity in Toni Morrison's Beloved",

African American Review. Vol. 36, No. 3 (Autumn, 2002). USA: The Johns Hopkins University, 461-473.

Holloway, Karla F.C. (1990). "Beloved: A Spiritual." *Callaloo*. 13.3: 516-525.

Jung, Carl Gustav (2013). *Dört Arketip*. Z. Aksu Yilmazer (Çev.). İstanbul: Metis.

McDonald, Marianne (1997). "Medea as Politician and Diva: Riding the Dragon into the Future", Derleyen: J. J. Clauss ve S. Iles Johnston, *Medea: Essays on Medea Myth, Literature, Philosophy, and Art*, Princeton University Press, USA 297-323.

Morrison, Toni (2000). *Sevilen*. P. Özgören (Çev.). İstanbul: Can.

Morrison, Toni (2004). *Beloved*. New York: Vintage Books.

Neumann, Erich (1974). *The Great Mother*. Second Printing. USA: Princeton University.

Stave, Shirley A. (1993). "Toni Morrison's "Beloved" and the Vindication of Lilith". *South Atlantic Review*. Vol. 58, No. 1 (Jan., 1993), 49-66.

Temple, Robert (2004). "Giriş". *Altın Dal*. Sir James Frazer. M. H. Doğan (Çev.). İstanbul: YKY, 7-10.

Trace, Jacqueline (1991). "Dark Goddesses: Black Feminist Theology in Morrison's *Beloved*". *Obsidian II*, Vol. 6, No. 3 (Winter 1991), 14-30. <https://www.jstor.org/stable/44485265>. (Erişim: 10.06.2020).

Walters, Tracey L. (2007). *African American Literature and the Classicist Tradition: Black Women Writers from Wheatley to Morrison*. New York: Palgrave Macmillan.

Wolf, Christa (2000). *Medeia/ Sesler*. T. Kurultay (Çev.). İstanbul: Telos.

Yetim, Arzu (2019). *Modern Dünya Edebiyatında Medea Mitinin Görünümlerine Arketipsel Bir Yaklaşım*. Doktora Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

